

רשימות

בפרשת השבוע

פרשת יתרו

פרק י"ח פסוק א'

וישמע יתרו

רש"י: מה שמועה שמע ובא? קריעת ים סוף ומלחמת עמלק.

הדברים צריכים ביאור, שהרי יציאת מצרים זהו הנס היותר גדול והמרכזי, ומדוע רש"י לא מביא זאת, והרי זה מופיע במפורש בהמשך הפסוק "וישמע יתרו... כי הוציא את ישראל ממצרים", ואם כן לשם מה חז"ל מזכירים דברים אחרים, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק, לאחר שבפסוק עצמו כתוב ששמע על יציאת מצרים?

אלא י"ל שחז"ל שואלים שאלה שונה, הם לא שואלים מה יתרו שמע, אלא מה שמועה שמע ובא, כלומר מה הביא אותו לבוא? שבודאי הנס הגדול שהוא שמע ואחרים שמעו היה הנס הגדול שיצאו ממצרים, אך כשיצאו ממצרים עדיין היו בסכנה גדולה מהמצריים, ולא היה בדעתו לבוא, כיון שהיה מסוכן לבוא, [ובמיוחד שהוא הביא אתו את אשתו ובניו של משה, שעליהם אמר אהרון למשה לא להביאם למצרים כיון שעל הראשונים אנו מצטערים]. כיון שמצרים רודפים אחריהם, ורק אחרי קריעת הים, שהוסרה הסכנה, וראו את מצרים מת על שפת הים, אז יתרו יכל ורצה לבוא, וכן במלחמת עמלק, [שהיה מיד לאחר מכן בחודש אייר, כמבואר בסדר עולם פ"ה] שהיו בסכנה ולא רצה לבא, ורק משהווסרה הסכנה, וראה שישראל מנצחים גם נגד האויב הישן [מצרים] וגם נגד האויב החדש [עמלק], רק אז הגיע החליט לבוא, וזה הפירוש של "שמע ובא", וכן מבואר בפסוקים הבאים ששמח על ההצלה מיד מצרים, [בפסוק ט' נאמר "אשר הצילו מיד מצרים", ובפסוק י' נאמר "אשר הציל אתכם"], וכן רש"י לקמן [בפסוק ח' על הנאמר "את כל התלאה"] הביא שוב את שני הענינים של קריעת ים סוף ומלחמת עמלק, וכמו שהסברנו שדוקא מאורעות אלו מוזכרים.

פרק י"ח פסוק י"ב

ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חתן משה לפני האלהים

רש"י: ויבא אהרן: ומשה היכן הלך? והלא הוא שיצא לקראתו וגרם לו את כל הכבוד? אלא שהיה עומד ומשמש לפניהם. (על פי מכילתא דרשב"י)

לפני האלהים: מכאן שהנהנה מסעודה שתלמידי חכמים מסובין בה כאלו נהנה מזיו השכינה (ברכות .ד.טו)

מדברי רש"י אצלינו משמע שמשה רבינו הוא זה שהזמין את יתרו וזקני ישראל לסעודה, כיון שכתוב שהוא שימש לפניהם, [ואין דרכו של המזומן לסעודה לשמש, וכן אין דרכו של הבא מן הדרך לערוך סעודה], אך מדברי רש"י בגמרא משמע שיתרו הוא זה שהזמין לסעודה, וכך נאמר שם [ברכות סג:]: "פתח ר' נחמיה בכבוד אכסניא ודרש מאי דכתיב [שמואל א טו, ו, והוא גם הפטרת פרשת זכור] "ויאמר שאול אל הקיני לכו סורו רדו מתוך עמלקי פן אוסיפך עמו ואתה עשיתה חסד עם כל בני ישראל", [רש"י: עשיתה חסד: שהאכילם שנאמר "ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם" (שמות יח)], והלא דברים קל וחומר ומה יתרו שלא קרב את משה אלא לכבוד עצמו, כך, [שכבוד הוא לו שגדולי ישראל מסובין בסעודתו, בכל זאת נקרא שעשה חסד עם כל ישראל כיון שהאכילם, וזכרו זאת לשנים רבות וגם הציל את צאצאיו], המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומאכילו ומשקהו ומהנהו מנכסיו על אחת כמה וכמה", אם כן כתוב כאן ברש"י שיתרו האכילם וזהו החסד שעשה עמו, ורש"י לשיטתו גם בנביא [שמואל א' ט"ו] שהחסד הוא שיתרו האכיל את משה ואהרן וזקני ישראל.

י"ל שבאמת יתרו הזמין והאכילם, [כמבואר בגמרא ברכות סג: וכן בנביא] ואולי עשה סעודה ביחד עם בשר השלמים שהוא הקריב כמובא בפסוק הקודם, ומשה רבינו חתנו גם סעד איתם, ומכאן לומדת הגמרא בסמוך [סד.] וז"ל "ואמר רבי אבין הלוי כל הנהנה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה כאילו נהנה מזיו שכינה שנאמר [שמות יח, יב] ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה לפני האלהים וכי לפני אלהים אכלו? והלא לפני משה אכלו? אלא לומר לך כל הנהנה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה כאילו נהנה מזיו שכינה" ע"כ, כן פירש רש"י גם אצלינו בד"ה לפני האלהים, "מכאן שהנהנה מסעודה שתלמידי חכמים מסובין בה כאלו נהנה מזיו השכינה", פירוש, כיון שמשה רבינו אכל איתם כאילו נהנה מזיו השכינה, ופירושו הוא כמו שנאמר [ברכות ז:] גדול שימושה יותר מלימודה, וכאן שרואה הת"ח אוכל ואת צורת התנהגותו באכילתו. [ובמהרש"א פירש כאילו נהנה מזיו השכינה, כיון שאמרו ד"ת על השלחן כמש"כ באבות עיי"ש, וק"ק שהסעודה אצלינו המיוחד שבה זה שהת"ח שרוי בתוכה, וד"ת צריך לומר תמיד אפילו בלי ת"ח, ומשמע שהת"ח ונהנה מזיו השכינה המוזכר כאן זהו דבר מיוחד שאין בכל סעודה].

ומכיון שהיה זה חותנו וגם שהוא אורח הבא מן הדרך עזר קצת בסעודה ושימש בה [אפילו שהוא כמו מלך]. ולכן נאמר ברש"י אצלינו [ע"פ המכילתא] שמשה רבינו עמד ושימש, ופירושו על פי דברינו הוא שעמד אחרי שאכל כדי לעזור ולשמש אחרים, והלחם היה של יתרו שהרי לא היה לו עדיין מן לאכול, כיון שיורד רק בבוקר עומר לגלגלת. [ולכן אין לפרשו על לחם אבירים הנאמר בתהילים שהיא המן, כי מנין להם לחם במדבר בשביל הסעודה].

עוד י"ל לאידך גיסא, שמשה רבינו הזמין את יתרו לסעודה, [וזוהו דרך ארץ להזמין את הבא מן הדרך, ומובן שהוא גם שימש בסעודה] אך כיון שלא היה עדיין מן עבורו, כיון שהמן מגיע רק בבוקר ורק עומר לגלגלת, הוציא יתרו את לחמו [או בצקו] שהיה עמו ונתן לכולם, והיחידוש הוא שאפילו שהיה זה רק לחם שנתן לגדולי ישראל נחשב לחסד שעשה עם ישראל.

[כאן באנו ליישב את שיטת רש"י, כי בנביא ישנם עוד פירושים מהו החסד שעשה יתרו עם בני ישראל, הרד"ק פירש שהחסד הוא שנתן עצה למשה על השופטים עד שאמר "וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום" (וכן הוא במצודה), ומביא גם את המדרש הבא "וכי עם כל ישראל עשה חסד? והלא עשה רק עם משה שנאמר קראן לו ויאכל לחם, אלא ללמדך שכל העושה טובה עם אחד מגדולי ישראל מעלה עליו כאילו עשה חסד עם כל ישראל", ולפי מדרש זה החסד הוא שנתן לחם למשה רבינו לפני שנתן לו את צפורה בתו, (כן הביא גם במהרש"א), ובפירוש ר"י קארו מביא שהחסד הוא שהדריך אותם בדרכי המדבר כיון שהכיר אותם היטב, וברלב"ג הוסיף שהראה עצמו שמח בהצלחת ישראל].

מתוך הספר רשימות בפרשת השבוע לרב הופנר

הערות והארות על הכתוב כאן יתקבלו ברצון במייל שכתובותו
haseforim@gmail.com